

ושמואל תרויהו אמרי הלכה כר' יוסי בר יהודה. ואנן השתא הא קי"ל כרבה בר¹⁹¹ חנא דסמיך אגמריה ברוב חללה, ומכיון ששחט רוב חללה אם רצה מגרים דתנן¹⁹² ורובו של אחד כמוהו. ולפיכך השמיט הרי"ף ז"ל הא דרב ושמואל מן ההלכות ולא הוצרך לפסוק בה הלכה. כך נכתב בספר המלחמות. ע"כ הר"ן ז"ל. וקרוב לזה פירש הריב"ם ז"ל: ואף ר' יוסי לא אמר דדי לנו ברוב טבעת אלא בטבעת הגדולה הואיל ומקיף את כל הקנה הקרום שבתוך הטבעת נקרא קנה, ומכי שחט רוב הטבעת שחט כל רוב הקנה רוב עוביו ורוב חללו, אבל בשאר טבעות לא סגי ברוב טבעת, לפי שעדין לא שחט את רוב חלל קנה כי אם ברוב עביו. וכי גמירי הילכת' גמירי לה רוב קנה, דמשמע רוב עביו ורוב חללו, הילכך מודה ר' יוסי דאם הגרים ברוב הטבעת דפסול. ופריך בשאר טבעות מי אמר דלא סגי ברוב טבעת ולא חייש לרוב קנה, והתניא ר' יוסי בר יהודה אומ' השוחט בשאר טבעות כעין בטבעת הגדולה שאני מתיר ברוב טבעת אע"פ שאין מקיפות כל הקנה הואיל ומקיפות רוב הקנה שחיתתו כשרה, דנהי דליכא רוב חללו כיון דאיכא רוב עביו תו לא צריך דהכי גמירי לה דברוב עביו סגי. ולפי זה אתי שפיר לשון הואיל, שהרי נותן טעם הוא אמאי מותר ברוב טבעת. ופריך השתא שפיר דליכא למימר בלא הגרים מיירי דא"כ מאי קמ"ל. אבל אין לפרש דה"ק ואף ר' יוסי בר יהודה לא אמר דמהני שייר מלא החוט וכו' כלשון התוס' אות באות, דהא פריך עלה הקונטרי' טובא. עכ"ל תוס' שאנץ.

וז"ל הר"ף ז"ל: אבל בשאר טבעות לא אמר, שאם שחט רוב הקף הקנה ואח"כ הגרים דכשרה אלא ודאי פסולה, לפי שעדין לא שחט רוב חלל שהרי אינן עב למטה מקום חיבור הבשר כמו שהוא למעלה במקום

הטבעות. ובתר כן מוטיב השוחט בשאר טבעות וכו', וע"כ מיירי בהגרים, דאי לא הגרים מאי קמ"ל. ולשון הואיל ומקיפין ה"פ, וכיון שמקיפין רוב ולא חסר כי אם משהו מרוב חלל חשבינן ליה כרוב החלל וכשרה. והשתא ניחא הא דקאמר בסמוך דאכל מוגרמת' דרב ושמואל. ע"כ.¹⁹³

ויש לי לפרש שמעתין על פי דרכו של רש"י ז"ל בענין אחר, דלעולם השוחט בשאר טבעות שחיתתו כשרה, ולא משום דטבעות מקרו קנה, דטבעות לא מקרו קנה וכדפרש"י ז"ל,¹⁹⁴ אלא דכששוחט בשאר טבעות הרי שוחט נמי הקרום שבתוך הטבעת המכסה אותו בפנים שהוא ניהו דאקרי קנה, ולא שאני לן בין שאר טבעות לטבעת הגדולה לענין שחיטה, אלא נפקא מינה להכי דאי שחט רוב טבעת ולא משתלים רובא אלא בהדי עובי הטבעת. דבטבעת הגדולה כיון דאקרי קנה הואיל ומקיף את כל הקנה וכדפרישנא לעיל, הילכך משתלים רובא בהדי עובי הטבעת, אבל שאר הטבעות הואיל ולא מקרו קנה, אינו משתלים לרובא. ועל זה הדרך יש לפרש כולה שמעתין, וכל לשונותיו של רש"י ז"ל סובלין זה הפירוש. ובזה תסתלק קושיית המפרשים ז"ל דהויא לה מילתא דלא אפשר שלעולם ישחוט בין הטבעות. אבל ממה שכתב רש"י ז"ל¹⁹⁵ השוחט בשאר הטבעות כל הקנה או רוב חללו משמע בהדיא דלא ס"ל כהאי פירושא, אלא כמו שהבינו בו כל המפרשים. וזה הפירוש¹⁹⁶ הוא עולה עם פירוש הרמב"ן והר"ן ז"ל בסגנון אחד.

[יח, ב] יוסף בר חייא מכ"ע גמיר. פרש"י ז"ל¹⁹⁷ ושם שמע דבר מפי אחד¹⁹⁸ שלא דקדק בדברים כמו שנאמרו. והקשה הרשב"א ז"ל¹⁹⁹ דמאי פריך ור' זירא לית ליה נותנין חומרי מקום שיצא משם, והא ר' זירא כפר ביה ברב יוסף דלא שמעה מרב ושמואל

ליך. 191. בנדפס נוסף: בר. 192. כז, א. 193. יש לעיין בזה שהרי אף בלא הגרים, טובא קמ"ל, ששחיתת רוב הטבעת כשירה ואפילו אין בו כדי רוב חלל הקנה. ונראה שסובר רבינו כסברת מהר"ם (הובא לעיל בהערה 179) שכתב שבכה"ג הכל מודים שהיא כשירה, ולא נחלקו אלא גבי הגרים. ואף מהר"ם שם הוכיח דברייטא דשוחט בתוך הטבעת מדברת בהגרים, שאם לא כן מה באה להשמיענו, וכיון לדברי הר"ף. רק שמהר"ם מכשיר עפ"י סברת הר"ן בשם המלחמות שכתב שמאחר ששחט רוב עובי הקנה, אע"פ שאינו רוב חללו כשירה, ואילו לדברי הר"ף הטעם הוא משום שנחשב כרוב החלל כיון שמקיפין רוב הקנה ואינם חסרים כי אם משהו. 194. סוף ד"ה אבל בשאר. 195. בריש עמוד ב ד"ה השוחט. 196. היינו הפירוש שאמר עכשיו בדברי רש"י. 197. ד"ה מכולי עלמא. 198. וכ"ה בדפוסים ישנים, ראה דק"ס הערה ק, ולפינו: אחר. 199. חידושי הרשב"א ד"ה

וכן כתב הריטב"א ז"ל²⁰⁶ דהכי פריך ור' זירא לית ליה חומרי וכו', דאפי' תימא דרב ושמואל לא אמרוה, ²⁰⁷ מ"מ כבר נהגו בה איסור במקומו. ואין לנו לתלות שום מנהג מן הסתם שהיה מנהג בטעות, אדרבה יש לנו לומר שיודעין היו ההלכה אלא שהחמירו על עצמן. וכ"ש אם הוא במקום חכמים, ואפי' אם הוא ²⁰⁸ במקום עמי הארץ, אם מנהג קדמון הוא יש לחוש, דישראל אם אינם חכמים הם בני חכמים, ²⁰⁹ וכן דעת ר"י ז"ל. ע"כ.

ועל זה הדרך יש לפרש על פי דרכו של רש"י ז"ל, דר' זירא קא מספקא ליה אי שמעה מפי אחד שלא דקדק בדברים, וכדכתב רש"י ז"ל ושמא שמע דבר מפי אחד וכו'. וכיון דקא מספקא ליה לר' זירא ולא ברירא ליה מילתא שפיר אי שמעה מפי [אחד] שלא דקדק, הילכך קא מתמה תלמודא ובמילתא דספקא מי לית ליה לר' זירא נותנין עליו חומרי מקום שיצא וכו'. ²¹⁰ והשתא אתי [שפיר] דקא מתמה תלמודא בהאי לישנא, ור' זירא לית ליה נותנין וכו', ולא פריך בהדיא והתנן נותנין עליו חומרי מקום וכו', כדרכו בכל התלמוד. כנ"ל.

גיסא גיסא. פי', כי ריש לקיש היה בעל אחותו של ר' יוחנן כדאיתא בפ' השוכר, ²¹¹ לכך אמר גיסי זה מאד הגיס, והעלה מקום שחיטה למעלה. הריטב"א ז"ל. ²¹²

אמר החכם

מעולם, ואפי' ת"ל ששמעה מאחרינא מטעא הוה טעו באיסור דסבורין דרב ושמואל אסרו והן לא אסרו, ותניא ²⁰⁰ דברים המותרין ואחרים טעו ²⁰¹ בהן איסור נשאל ומתירין לו. לפיכך פירש הרשב"א ז"ל דהא דקאמר ר' זירא רב יוסף בר חייא מכ"ע גמר, ה"ק, לא מרב ושמואל גמר לה אלא חומרא בעלמא הוא ²⁰² שנהגו במקומו, והוא סבור דרב ושמואל אמרוה ואינה להם אלא חומרא בעלמא, ולפיכך הקשו אפי' לא אמרוה רב ושמואל מ"מ מודה הוא דחומרא הוא שהחמירו על עצמן, וה"ל כדברים המותרין ואחרים נהגו בהם איסור דנשאל ואין מתירין להם. ע"כ. וכן פירשו בתוספות. ²⁰³ ופי' מכ"ע גמיר לפי שיטתם היינו ממאי דנהגי בעלמא דהיינו באתרייהו הוא דגמיר, ואין במשמעות הלשון כן.

עוד הקשה הרשב"א ז"ל דאכתי מאי פריך, ומאין להם דר' זירא מודה דמשום חומרא נהגו בכך, דילמא מטעא טעו. וכתב ז"ל שכל מה שנהגו באיסור ואין אדם יודע עיקרו של איסור מחמת טעות או מחמת חומר, נשאל ואין מתירין לו, דדילמא משום חומר, ועד שנודע שעיקרו מחמת טעות היתה ²⁰⁴ אין מתירין לו, והילכך כיון דבמקומו של ר' זירא נהגו בו איסור, ולא נודע אם מחמת טעות או מחמת חומרא, יש לו לר' זירא לנהוג בו איסור דדילמא חומרא בעלמא היתה, שהרי אנו רואין אותם נוהגין בו איסור, ומי שבא להתיר ולומר טועין ²⁰⁵ היו עליו הראיה. ע"כ.

ורבי זירא. והביאו בנימוקי יוסף, שיטת הקדמונים, ניו-יורק תשמ"ט, עמוד קנה. ²⁰⁰ כך אמרו בירושלמי פסחים פרק ד הלכה א (ל ע"ד בד' ויניציה): 'רבי אלעזר בשם רבי אבין כל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטועה בו באיסור נשאל והן מתירין לו, וכל דבר שהוא יודע בו שהוא מותר והוא נהג בו באיסור נשאל אין מתירין'. ²⁰¹ וכ"ה בנמוקי שם, ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן צח, ע"ש. וברשב"א הנדפס: נהגו. ²⁰² מכאן ועד 'חומרא בעלמא' כפול בכתב היד והשמטנוהו. ²⁰³ ד"ה יוסף. ²⁰⁴ בנדפס: היה. ²⁰⁵ בנדפס נוסף: באיסור. ²⁰⁶ חידושי הריטב"א ד"ה ורבי זירא. ²⁰⁷ בנדפס: אמרי. ²⁰⁸ תיבות 'אם הוא' חסרות בנדפס. ²⁰⁹ בנדפס: 'בני חכמים הם'. [והוא עפ"י פסחים סו, א: 'הנח להם לישראל אם אין נביאים הם בני נביאים הם']. ²¹⁰ כלומר, לפירוש רש"י קושיית הגמרא מחומרי מקום שיצא משם כך היא מתפרשת, כיון שבמקומם של רב ושמואל נהגו לאיסור, ומנהג המקום מבוסס היה עפ"י מסורת שיוחסה לרב ושמואל שפסקו לאסור, אלא שנסתפק לנו אם יוסף בר חייא, בעל המסורת, דקדק בשמועתו או לא, אזי יש לנו להחזיק את המנהג בחזקת כשרות, והבא להתיר עליו להביא ראיה לדבריו. נמצא לפי"ז, שרש"י סבירא ליה בחדא כשיטת הרשב"א ופליג עליה בחדא. סבירא ליה כהרשב"א בזה שמן הסתם אין לחשוש בשום מנהג כי שמא הוא מבוסס על טעות. ופליג עליה בחדא. שלדברי הרשב"א מסורתו של יוסף בר חייא בודאי לא היתה נכונה, אלא שיש לדון להצדיק את המנהג מצד אחר, כי שמא נהגו בני המקום כן לא על סמך מה שנמסר בשם רב ושמואל, אלא לחומרא בעלמא נהגו כן. ואילו לדרכו של רש"י הנוהגים כן בודאי ייסדו את מנהגם על מה שמסר יוסף בר חייא בשם רב ושמואל, ואעפ"כ יש לקבל את המנהג, כי שמא שמע ממי שדקדק בדבריו ומסר נכונה משם רב ושמואל. ²¹¹ בבא מציעא פד, א. ²¹² חידושי הריטב"א ד"ה גיסא גיסא. ושם סיים: 'ורש"י פי' בע"א'. גם בנימוקי יוסף לרי"ף סנהדרין פ"ג, דף ו, א, גזור 'גיסא'

גרסת²¹³ הספרים: איתמר²¹⁴ אמר רב פפי משמיה דרבא פגע בחיטי טריפה. אבעיא לן²¹⁵ פגע ונגע או דילמא פגע ולא נגע.²¹⁶ איתמר רב פפא משמיה דרבא אמר²¹⁷ שייר בחיטי כשרה. רב אחא בריה דרבא אמר טריפה.²¹⁸ ופרש"י ז"ל²¹⁹ דמלמטה למעלה²²⁰ קיימינן, ופגע ונגע היינו שנגע בסוף החטים שכלפי הגוף, ופגע ולא נגע שהניחם כולם למעלה. והקשו בתוספו²²¹ דא"כ ה"ל לתלמודא למימר תיקו, דהא ממאן פשטינן בעיין, אי מדרב פפא משמיה דרבא, מפלג פליג אדרב פפי בהדיא, דהא איהו מכשר בשייר בחיטי אע"פ שפגע ונגע. ואי מדרב אחא בריה דרבא אתינן למפשטה לבעיין, ונימא דאיהו קים ליה טפי בשיטתא דאבוה, וכיון דמטריף בשייר בחטי מכלל דפגע²²² דאמר אבוה דוקא פגע ונגע בלחוד טרפה, ה"ל לאיתויי דרב אחא בלחוד, או דנימא בהדיא דפשטינן מדרב אחא דפגע ונגע הוא ש"מ. ותו דדילמא רב אחא דמטריף²²³ בפגע ולא נגע הוא דמטריף, אלא דקאי על מה דאכשר רב פפא אפי' בפגע ונגע. ועוד דמוקמי' פלוגת' בין רב פפי ורב פפא אליבא דרבא ולא מפרש לה תלמודא דאמוראי גינהו. ועוד דהשתא פשטינן דפגע היינו פגע ונגע כדרב אחא, ואילו לקמן בדמר בר רב אשי גורס רש"י ז"ל²²⁴ פגע בחיטי כשרה שייר בחיטי טריפה, ואי אפשר לו לגרוס בהפך כגרסת הספרים דאי שייר בחטי כשרה הא מכשרי' אפי' פגע ונגע (והכא) קאמר שייר כשרה ופגע טריפה א"א לומר כן, לכך גורס הוא ז"ל הפך גרסת הספרים. ולפי גרסתו ופירושו פגע בחטי דאמר מר בר רב אשי היינו פגע ולא נגע. ול'נ²²⁵ למימר דפגע דאמר רבא הוי פגע

ונגע, ופגע דמר בר רב אשי להוי פגע ולא נגע. לכך הנכון כדפי' ר"י ז"ל דמצד החטים שכלפי הראש למעלה קיימינן, אם פגע²²⁶ ולא נגע ושיירם כולם כלפי הגוף דוקא²²⁷ הוא דטריפה, או דילמא אפי' כשפגע ונגע בהם מטריף רבא. ואתינן לומר דדוקא פגע ולא נגע מדרב פפא משמיה דרבא דאמר שייר בחיטי כשרה, דאלמא לא טרף רבא אלא כשפגע ולא נגע. ועדיף לן למפשט מדרב פפא דאמר לה משמיה דרבא, מלמפשטה מדרב אחא דלא אמר לה משמיה דאבוה. וכ"ש לנוסחי דגרסי בתרויהו רב פפי.²²⁸ והשתא גרסינן לקמן שפיר כגרסת הספרים גבי מימרא דמר בר רב אשי, פגע בחיטי טריפה שייר בחטי כשרה, ופגע היינו פגע ולא נגע. הריטב"א ז"ל.

[יט, א] ופי' שיפוי כובע הוא דכמין כובע יש על פי הקנה למעלה מטבעת הגדולה והוא משופע כלפי הראש, וזה נקרא שיפוי כובע, ובסוף אותו שיפוי כובע כלפי הגוף מתחילין כמין גרעיני חטין ונמשכין כלפי הטבעת, וכל ששייר מן החטים ההם כמלא החוט כלפי הראש נשתייר כל השיפוי כובע שלם, והויא לה¹ שחיטה כולה למטה משפוי כובע והיינו שייר בחיטי דקא מכשרי'. ומקום שחיטה למעלה בושט כבר נתפרש לקמן בפ' אלו טריפות² בבהמה וחיה שהוא למטה מתרביץ הושט, אבל בעוף לא נתפרש.³ ואומר מורי הרא"ה ז"ל בקבלה מרבותיו וה"ר פנחס הלוי אחיו ז"ל שהוא במקום שכנגדו בקנה מקום שחיטה.⁴ הריטב"א ז"ל.⁵

מ'גיס' (בעל אחות). וראה רש"ש כאן. 213. כל הדיבור הוא העתקה מחידושי הריטב"א ד"ה ג"ה איתמר, ושמו חתום עליו. 214. בגמרא לפנינו ליתא. 215. בגמרא לפנינו: להו. 216. בגמרא הובאו ראיות מן הכתוב לשני הצדדים, והריטב"א השמיטן. 217. רב פפא משמיה דרבא אמר. לפנינו: אמר רב פפא משמיה דרבא. וראה דק"ס הערה ש. 218. רב אחא וכו'. לפנינו ליתא, אבל כ"ה גם בחידושי הרמב"ן ובשאר ראשונים. 219. ראה ד"ה ה"ג מר בר רב אשי. 220. בנדפס: ולמעלה. 221. כמה מהקושיות המובאות כאן נמצאות גם בתוספות שלנו בד"ה או דלמא. ברם, ניכר שהיו לפני הריטב"א תוספות אחרות השונות מאלו שלפנינו. 222. תיבת 'דפגע' חסרה בנדפס. 223. בנדפס: מטרף אף. 224. הני"ל הערה 219. 225. פתרונו: ולא נהירא. 226. בנדפס: בפגע. 227. בנדפס חסרה תיבת 'דוקא'. 228. בנדפס: רב פפא. 1. בריטב"א הנדפס: והוי ליה. 2. מג, ב. 3. עיין בב"י יו"ד סימן כד ד"ה כתב הכלבו בשם הרב אלברצלוני. 4. כ"כ ב'חידושי הרא"ה' ('קבלתי מפי רבינו אחא ז"ל') ובבדק הבית (כד, א) בשם מורי אחי ז"ל: 'שיעור ושת בעוף למעלה כנגדו של שיפוי כובע בקנה'. בר"ן על הרי"ף ריש פרק אלו טריפות (ט, א בדפי הרי"ף ד"ה הי ניהו): 'והרא"ה ז"ל כתב שקבלה בידו מאחיו דשיעור דושט דעוף מלמעלה כנגדו בקנה'. ועיין בהגהת רמ"א לשו"ע יו"ד סימן כ סוף סעיף ב ובש"ך שם ס"ק ד. 5. חידושי הריטב"א ד"ה רב נחמן.